SVJEDOČANSTVA O POTEŠKOĆAMA U PROVEDBI LITURGIJSKE REFORME U JEDNOM TRADICIONALNOM HRVATSKOM KRAJU (1975-1982)

Sljedeći kratki prilog ima prije svega za cilj prenijeti nadasve zanimljiva svećenička svjedočanstva o poteškoćama u provedbi liturgijske reforme te vezanosti puka za tradicionalni rimski obred na krajnjem jugu Hrvatske. Riječ je o prostoru Konavskog dekanata. Nadamo se da će to potaknuti kojega od dobrohotnih čitatelja da pokuša otkriti i iznijeti podudarna iskustva i glede drugih hrvatskih krajeva.

Prethodno ćemo u nekoliko osnovnih crta skicirati konavosku liturgijsku povijest. Duhovni centar Konavala (*Canales*) u ranokršćansko doba bila je biskupija sa središtem u Epidauru (današnji Cavtat: od lat. *Civitas Vetus*). Kako su u podjeli Rimskog carstva po Teodozijevoj reformi 395 g. Konavle administrativno pripale Zapadnom Rimskom Carstvu, a u duhovnom pogledu Rimskom patrijarhatu, tako se na navedenom području stoljećima služio rimski obred. Situacija se usložnjava od druge polovice 12. stoljeća kada ovaj kraj jedna za drugom osvajaju različite slavenske političke vlasti koje su u crkvenom smislu pripadale Istočnom kršćanstvu, uvodeći bizantski obred. Povrh toga, od 1377 g. pa do 1426. g., Konavle u cijelosti ili djelomice pripadaju srednjovjekovnom Bosanskom kraljevstvu te se u njima u manjoj mjeri širi i utjecaj Crkve bosanske.

Konačno, Dubrovačka republika stječe 1426 g. u cijelosti Konavle, zatičući na navedenom prostoru u vjerskom smislu vrlo heterogeno stanovništvo. Dok su pojedini krajevi, prije svega Cavtat, ostali vjerni rimskom obredu, u unutrašnjosti Konavala nailazimo na crkvene strukture privržene bizantskom obredu, kao i manje značajnu prisutnost Crkve bosanske. Vodeći se načelom *cuius regio, eius religio*, Dubrovačka republika kao katolička država nastoji uvesti iznova u potpunosti rimski obred. Postupajući s mudrošću i postupnošću, Republika je u prvo vrijeme nakon stjecanja Konavala zatražila pomoć glagoljaških svećenika iz sjevernijih primorskih biskupija, koji su služili rimski obred na staroslavenskom jeziku za one Konavljane koji su nekoć bili privrženi bizantskom obredu, da bi nakon nekoliko desetljeća takvog „prijelaznog razdoblja“ rimski obred na latinskom jeziku postao iznova isključivi *ritus* u ovom kraju[1].

---

[1] O religijskoj povijesti Konavala vidi detaljnije KAPETANIĆ/ VEKARIĆ, *Stanovništvo Konavala*, sv. I., Dubrovnik 1998, str. 36 i sl.

Prema jednom etnološkom istraživanju s početka 20 st., navedeni prijelaz s bizantskog na rimski obred dugo se zadržao u kolektivnoj memoriji: *„da jedan kraj hrišćanski, postane kršćanskijem i obratno za srednji vijek, to je bilo lakše nego bi bilo sad jer te dvije ispovijedi onda nije dijelilo drugo, nego obred, a što je Dubrovnik na ovoj obali bio straža katoličanstva, a svi krajevi dubrovački, malo po malo, se polatiniše– zato Konavljani zovu hrišćane da su «stare ruke» (starog obreda), a sebe cijene da su «nove ruke» (novog obreda)*“[2]. Kako vidimo, ovdje imamo interesantan primjer korištenja pojmova *stari obred* i *novi obred* u sasvim drugom kontekstu nego danas!

Sve u svemu, tradicionalni rimski obred se od tada u cijelosti i isključivo služio u Konavlima sve do kraja šezdesetih godina 20. stoljeća kada je u Katoličku Crkvu uveden reformirani rimski obred pape Pavla VI. O znatnim problemima prilikom uvođenja reformiranog obreda među tradicionalan konavoski puk sačuvano nam je nekoliko iznimno zanimljivih svjedočanstva iz pera msgr. Balda Mladoševića, rođenog Konavljanina iz najjužnijeg hrvatskog sela Vitaljine. Msgr. *Baldo Mladošević*, svećenik herojskog i mučeničkog ethosa, višegodišnji uznik komunističkih zatvora zbog svoje kršćanske vjere, preminuo je u Gospodinu u lipnju 2012. g., u 90. godini života i 56. godini svećeništva[3].

Navedena njegova razmatranja o smislu i teškoćama provedbe liturgijske reforme sadržana su u okviru referata podnošenih u razdoblju od 1975 do 1982. g. na sastancima svećenika Konavoskog dekanata. Objavio ih je *Dr. sc. Jakša Raguž,* povjesničar mlađe generacije, posebice poznat po zapaženim radovima iz naše najnovije vojne povijesti, u svom vrlo interesantnom znanstvenom članku *Konavoski dekanat u drugoj polovini XX. stoljeća*[4], te ih ovdje prenosimo:

„...Koncilski zahtjevi za drastičnom »obnovom liturgije« stavili su konavoske župnike pred velik i osjetljiv zadatak. No s obzirom da je većina svećenika željela i mnogo očekivala od koncilskih reformi, s voljom su pristupili njihovoj provedbi, i to svaki župnik tempom koji si je sam zadao[5]. Uvođenjem hrvatskog jezika, postavljanjem oltara i okretanjem svećenika prema puku 1968. u Cavtatu je počela provedba liturgijske reforme. Posljednja župa u kojoj je

---

[2] Anonymus, *Bilješke*, Časopis Srđ, br. 2, god. 1, Dubrovnik, 1902, str. 75.

[3] Više o životu msgr. Mladoševića vidi na stranici http://www.dubrovacka-biskupija.hr/portal/index.php?option=com_k2&view=item&id=606:pokopan-msgr-baldo-mlado%C5%A1evi%C4%87&Itemid=466

[4] Rad je objavljen u časopisu *Croatica Christiana periodica*, 62 (2008), str. 109-155, koji je dostupan javno i putem interneta na adresi: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=54823

[5] MLADOŠEVIĆ, *Obnovljena liturgija i naše konavoske župe od kada je uveden narodni jezik* – referat sa sastanka svećenstva 18. I. 1975., Arhiv župnog ureda Cavtat (AŽUC). Fascikl – sastanci svećenstva dekanata; cit. RAGUŽ, *Konavoski dekanat...*, str. 132.

uveden hrvatski jezik bila je Gruda – u prosincu 1969. Prije samog uvođenja župnici su nastojali provesti određene pripreme među župljanima, posebno djecom. Vjernici su nestanak latinskog i odlazak narodnog jezika dobro primili, premda *ih je bilo, a i danas ih ima, koji govore da im je draže bilo kada je Misa bila na latinskom i da ne bi žalili i daleko negdje otići da slušaju na latinskom sv. Misu* kako još 1977. g. izvještava župnik Grude don Baldo Mladošević[6].

Osim hrvatskog jezika vjernici nisu baš najbolje primili ostale reforme, tako da, kako u svojoj analizi iz 1975. navodi don Baldo Mladošević: *u nijednoj našoj župi nije se osjetio prirast slušaoca svetih Misa. Naš konavoski Božji narod ne voli stalno tumačenje i prekidanje obreda radi tumačenja. Sjećam se kako se veliki dio uskomešao kada je na Slavlju Križa u Pridvorju Franjevački provincijal stalno tumačio, da su neki jednostavno otišli van jer rekoše da Misa nije priredba*[7].

Vjernici su u liturgiji teško prihvaćali novi uvodni pozdrav i ispovijed, recitiranje »Slave« i »Vjerovanja« te pripjevne psalme, a velik problem pravila im je i loše prevedena Biblija na hrvatski jezik, pa su se svojim župnicima tužili *da im je jako teško shvatiti sadržaj onako jadno prevedenog svetog teksta. Stavimo ruku na prsi i priznajmo da je i nama ista muka, jer nam izgleda da su se takozvani jezični stručnjaci trudili kako će sveti tekst biti kompliciranije preveden*[8].

Usvajanje liturgijskih novosti vrlo je dugo trajalo. Tako još 1982. don Baldo Mladošević izvještava kako je *u svim konavoskim župama sudjelovanje aktivno u župnim sv. Misama još uvijek na početku. Oni, koji pjevaju, ne daju se s kora u narod da animiraju za zajedničko pjevanje i molenje, pa ni časne sestre gdje ih ima. Djeca još nekako da odgovaraju, a stariji ma nitko, jer su oni naučili doći na sv. Misu, a ne zajednički slaviti sv. Misu. Mislim da nije tako na pojedinim filijalama po župama, ali sve je ovo znak, da je ovaj narod tvrde šije, kako bi Mojsije rekao, te se ne daju angažirati nego samo na svoj način*[9]. Osim u molitvama, vidjelo se to i pri pričesti. Koncilska je reforma predviđala da što veći broj vjernika pristupi pričesti, što u Konavlima nije dobro primljeno. Vjernici se ne bi pričešćivali

---

[6] VELNIĆ, *Samostan Snježne Gospe u Cavtatu 1484./1984.*, Cavtat, 1984., str. 43–44. i MLADOŠEVIĆ, *Uspjesi i neuspjesi našeg pastoralnog djelovanja u ovo pokoncilsko doba u Konavlima* – referat sa sastanka svećenstva 11. X. 1977., Arhiv župnog ureda Cavtat (AŽUC). Fascikl – sastanci svećenstva Konavoskog dekanata; cit. RAGUŽ, *Konavoski dekanat...*, str. 133.

[7] MLADOŠEVIĆ, *Obnovljena liturgija i naše konavoske župe...*; cit. RAGUŽ, *Konavoski dekanat...*, str. 133.

[8] MLADOŠEVIĆ, *Obnovljena liturgija i naše konavoske župe...*; cit. RAGUŽ, *Konavoski dekanat...*, str. 133.

[9] MLADOŠEVIĆ, *Moja razmišljanja o Konavlima po župama u predratnim godinama, te ratnim i po-ratnim sve do danas* – referat sa sastanka svećenstva Konavoskog dekanata 19. I. 1982., Arhiv župnog ureda Cavtat (AŽUC). Fascikl – sastanci svećenstva dekanata; cit. RAGUŽ, *Konavoski dekanat...*, str. 133.

ako se prije neposredno ne ispovjede, što je, po mišljenju don Balde Mladoševića, *čak i sretnije nego kao što je u raznim zapadnim zemljama gdje se izgubio opći pojam o grijehu te ljudi vjernici jure na sv. Pričest možda i u najtežim grijesima*[10].

Budući da su nova pravila župnicima dopuštala slobodu izbora obrasca dužine obavljanja obreda i čitanja, ta se neujednačena razlika na malom prostoru Konavala lako uočavala, pa su vjernici često svećenicima upućivali kritike zašto se npr. u nekoj župi krštenja i pogrebi vrše s misom i homilijom, a u nekima ne[11].

Na kraju svojih analiza o pokoncilskome pastoralnom djelovanju u Konavlima, don Baldo Mladošević zaključuje *da ni obnovljena liturgija ni naš trud nisu pomakli na bolje naše vjernike i da se nitko od nas ne može ponositi da dobro radi, kada ni u jednoj župi već godinama nema ni jednog svećeničkog zvanja ni redovničkog*[12], te uz usklik *Oh kako bi to svima nama napunilo srce radošću, kada bi taj najveći čin Bogoštovlja na ovoj zemlji i naše vjernike Konavala više oduševio i privukao oltaru* iskazuje nadu da *jedini Gospodin zna dali će ovakova liturgija biti više prikladna za čovjeka 21. stoljeća nego za ovaj konac 20., kada čovjek jedva što drugo misli nego da se nekako snađe u ovim promjenama na svim razinama...*[13]

U svemu navedenom Konavle se nisu razlikovale od ostatka katoličkog svijeta, gdje je novi izgled mise također dobrano 'uznemirio duhove', te se mnogi vjernici nisu dugo mogli pomiriti s koncilskim reformama[14]...**"**

---

[10] MLADOŠEVIĆ, *Obnovljena liturgija i naše konavoske župe...*; cit. RAGUŽ, *Konavoski dekanat...*, str. 133.

[11] MLADOŠEVIĆ, *Uspjesi i neuspjesi našeg pastoralnog djelovanja...*; cit. RAGUŽ, *Konavoski dekanat...*, str. 133.

[12] MLADOŠEVIĆ, *Uspjesi i neuspjesi našeg pastoralnog djelovanja...*; cit. RAGUŽ, *Konavoski dekanat...*, str. 133.

[13] MLADOŠEVIĆ, *Obnovljena liturgija i naše konavoske župe...*; cit. RAGUŽ, *Konavoski dekanat...*, str. 134.

[14] GOLUŽA, *Povijest Crkve*, Mostar, 1998, str. 508–514; cit. RAGUŽ, *Konavoski dekanat...*, str. 134.